

ETELÄ–POHJANMAAN JÄRVISEUDUN SIIRTO- LAISUUS—

taloudellisten vaikuttimien kautta joukkoliikkeen mukaiseen käyttäytymiseen.

Dos. Toivo Nygård, Jyväskylän yliopisto
Artikkelin tiedot perustuvat kirjoittajan Järvisseudun Historia II:n väestöä, asutusta ja yhteiskuntaa koskevaan käsikirjoitukseen.

Siirtolaisuus on ollut ja on yhä Etelä-Pohjanmaan Järvisseudun oleellisia väestöilmiöitä. Jo klassiseksi muodostuneessa tutkimuksessaan Anna-Leena Toivonen totesi, että voimakkaan siirtolaisuutensa vuoksi ”järvikunnat” puolustaisivat erinomaisesti paikkaansa hänenkin tutkimuksessaan, mutta jätti lähinnä talousmaantieteellisten tekijöiden vuoksi alueen tehtävänsä ulkopuolelle. Ähtävänjoen seuduthan olivat vielä viime vuosisadan lopullakin rintamaiden jokilaaksoista katsoen takamaata, jonka yhteydet Etelä-Pohjanmaan keskusalueisiin olivat vähäiset.¹ Järvisseudun siirtolaisuuden systemaattinen tutkiminen jäi silloin ja on jäänyt edelleen suorittamatta, vaikka - kuten jo Toivosen sanoista käy ilmi - ”järvikunnat” siirtolaisuutensa kannalta olivat ja yhäkin lienevät ovat ”pohjalaisempia” kuin Etelä-Pohjanmaan maakunnan omat keskusalueet.

Nykyisessäkin siirtolaisuustutkimuksessa² lienee pääkysymys: miksi lähdettiin? Vaikka tutkitaan siirtolaisuuden määrää, laatua, joukon koostumusta, sen uusia oloja, siirtolai-

suuden vaikutuksia, joudutaan aina palaamaan lähtökohtaan, mikä ilmiön aiheutti. Vastausta pienemmänkin alueen puitteissa haettaessa on jouduttu pohtimaan mm. suhdannevaihteluita, Pohjanmaan talouskehitystä, väkiluvun kasvun aiheuttamia ongelmia, väestön yleistä voimistunutta liikkuvaisuutta, talojen perimystä, alenevaa säätykiertoa, poliittisia oloja, arvostuskysymyksiä ja joukkoliikkeiden luonnetta. Nämä tekijät ovat yleisenä taustana tässäkin esityksessä. Eriytyisen suuri huomio on syytä kohdistaa siirtolaisuuden alkuun, jolloin lähtemisen vaikuttimia voidaan paremmin jäljittää. Joukkoliikkeeksi muodostuneen ilmiön kehitykseen sekaantuu sen sijaan niin paljon tekijöitä, että niiden konkreettinen osoittaminen on hyvin vaikeaa. On myös syytä verrata siirtolaisuuden alkamista Järvisseudulla saman ilmiön sijoittumiseen ruotsinkielisissä naapuripiirissä, ts. testata kielirajan merkitystä siirtolaisuuden leviämiseksi.³ Kielirajahan yhtyy Evijärven ja Korttesjärven rajoihin.

Jepualta lähti ensimmäinen Amerikan siirto-

lainen passiluettelon mukaan 1870 ja Teerijärveltä 1871. Mutta jo kahta vuotta myöhemmin suuntasi matkansa valtameren taakse kolme kortesjärveläistä ja peräti viisi lappajärveläistä. Kun 1874 liittyi matkaan alajärveläinen voidaan sanoa Amerikankuumeeseen sairastunut melko samanaikaisesti kielirajan molemmin puolin. Yleensä 1870-luku kuitenkin oli melko laimeaa aikaa siirtolaisuuden kehityksessä. Todennäköisesti määräävämmän taloudelliset suhdanteet osaltaan vaikuttivat asiaan. Ruotsalaisalueelta taas oli vanhastaan totuttu käymään Pohjanlahden länsipuolella töissä. Ruotsiin oli helppo mennä, jos huhut valtamerentakaisen maan oloista olivat kielteisiä. Järviseu-dulta-kin oli jo 1860-luvulla - mahdollisesti aikaisemminkin - lähtenyt siirtolaisia Ruotsiin, Venäjälle ja Ruijaan. Järviseu-dun naapureina olleista pienistä kunnista alkoi laajemmassa mitassa käynti Ruotsissa samaan aikaan kuin Järviseu-dulta eli 1870-luvun lopussa, joten nämä kunnat yhdessä Järviseu-dun pitäjien kanssa muodostavat jonkinlaisen siirtolaisuuden periferia-alueen Etelä-Pohjanmaalla.

Järviseu-dun siirtolaisuus Ruotsiin, Venäjälle ja Ruijaan 1861-1891 ⁴

	Lappa-järvi	Evi-järvi	Kortes-järvi	Vimpeli	Ala-järvi	Soini	Lehti-mäki	Yhteensä
Siirtolaisia 1861-91	226	18	34	29	49	1	1	358

Sosiaaliselta rakenteeltaan muuttaneiden joukko saavutti jo tässä vaiheessa koostumuksen, jonka se säilytti Amerikankuumeenkin aikana. Venäjälle ja Ruotsiin menivät tai siellä käväisivät talolliset, heidän poikansa, torpparit, rengit, itsellismiehet ja mäkitupa-laiset. Heidän joukkoonsa olivat liittyneet varsin pian myös piiat.

Evijärven kuntakokous kiinnitti jo 1875 siirtolaisuuteen huomiota. Kuntakokous oli nimittäin yksimielinen siitä, että torpparit ja itsellismiehet matkustavat hyvin paljon ansiotyöhön muihin maihin. Seurakunta oli liian usein saanut maksaa varattomien palaa-jien matkakulut. Tämän lisäksi seurakunta oli saanut elättää heidän vaimojaan ja lapsi-

aan sen aikaa, kun miehet olivat poissa koti-pitäjästään. Jokainen pitäjistä ulkomaille menevä torppari tai itsellismies veloitettiin hankkimaan kaksi kelvollista talon isäntää takaamaan, että maksaisi seurakunnalle ta-kaisin sen, mitä heidän perheidensä huoltoon kului. Takaus oli annettava kunnallis-lautakunnan esimiehelle ennen kuin tämä antaisi "matkakirjan"⁵ eli suosituksen nimis-miehelle kun passihakuprosessi oli menossa. Asiakirja osoittaa jo näin varhain miten siirtolaisuuteen suhtauduttiin ja miksi asenne oli negatiivinen. Tärkeämpää on kuitenkin, että kokouksen kannanotto kiistattomasti todistaa, kuinka siirtolaisuuden jo 1870-lu-vun alkupuolella on täytyntä olla melkoista Evijärvelläkin.

Järviseu-tulaisten Amerikkaan muuton aloit-tivat vuonna 1872 lappajärveläiset ja kortes-järveläiset. Alajärveltä kiirehti valtameren taakse menevään laivaan ensimmäinen henki-lö vuotta myöhemmin. Tämän jälkeen seu-rasi pysähdys, sillä ainakaan suoraan kotipai-kaltaan ei järviseu-tulaisia mennyt uuteen maanosaan ennen vuotta 1878, jolloin kol-

me lappajärveläistä uskalsi poiketa totutuilta Ruotsin tai Pietarin teiltä. Ja vasta 1880-lu-vulla siirtolaisuus tuli muotiin Järviseu-dulla-kin.

Jos Järviseu-dun eräiden ja niiden naapurina olleiden ruotsinkielisten kuntien Amerikan siirtolaisuuden alkamiskohta 1870-luvun alussa oli sama, eroa ei ole myöskään siirto-laisuuden intensiteetissä ensimmäisellä nou-sukaudella eli 1880-luvulla. Ainakin passi-luettelosta saatujen tietojen perusteella näyt-tää siltä, että Järviseu-dun kunnat, etenkin Lappajärvi, Kortesjärvi ja Alajärvi eivät suu-restikaan eroa läheisistä ruotsinkielisistä kunnista. Teerijärveltä ja Ähtävältä tuntuu siirtolaisuus alkaneen jonkin verran aiemmin,

Järviseudun seka Ähtävän, Teerijärven, Purmon ja Jepuan siirtolaisuus 1879-1891.⁶

	1879	-80	-81	-82	-83	-84	-85	-86	-87	-88	-89	-90	-91	Yhteensä
Alajärvi	1	2	26	17	10	18	30	13	60	53	49	83	52	403
Evijärvi	-	2	13	6	27	6	4	27	81	50	30	61	39	346
Kortesjärvi	-	-	1	3	11	22	1	8	64	22	44	64	14	254
Lappajärvi	-	4	12	13	26	43	1	27	108	40	28	97	38	437
Lehtimäki	-	-	-	-	1	-	-	1	23	28	14	19	5	91
Soini	-	2	-	-	-	-	-	-	3	15	22	12	10	62
Vimpeli	-	3	7	10	14	7	2	9	46	13	11	40	10	162
Ähtävä	-	20	24	23	25	1	7	18	13	16	-	2	5	154
Teerijärvi	3	15	44	34	24	6	4	4	15	3	8	4	8	172
Purmo	1	5	4	15	17	1	1	20	65	8	3	-	-	140
Jepua	-	1	6	2	1	9	-	3	49	7	60	64	30	232

mutta sen sijaan Purmosta ja Jepualta siirtolaiset lähtivät jonkin verran myöhemmin kuin esimerkiksi Alajärveltä ja Lappajärveltä. Yleinen liikkumattomuus ei selitä asiaa. Ruotsinkielisistä kunnista mentiin edelleen Ruotsiin. Kysymys oli jonkinlaisesta korvautuvasta siirtolaisuudesta; jos ei valtameren taakse, ainakin Ruotsiin.⁷

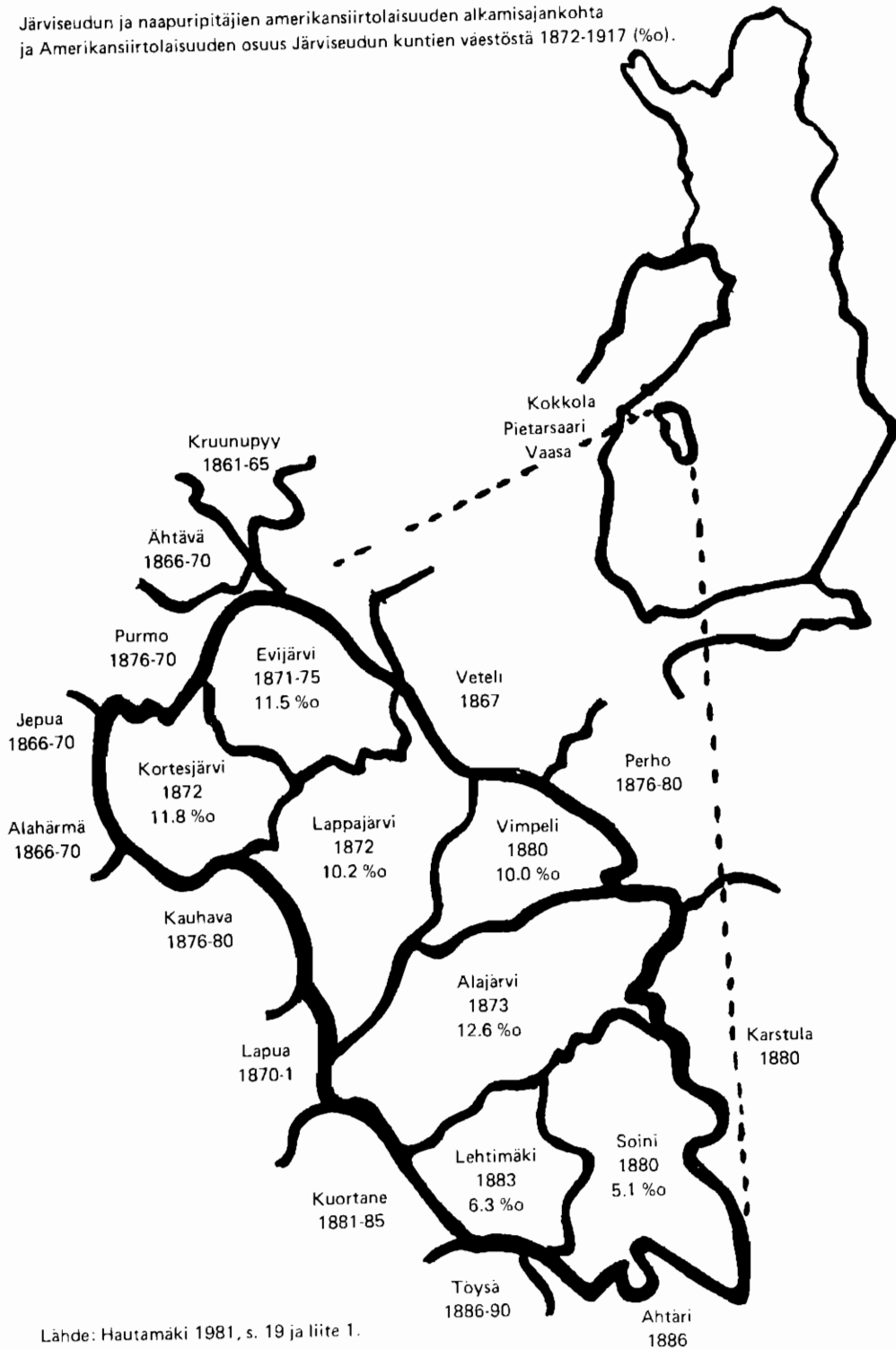
Alajärvellä elettiin jo kahdeksankymmenluvun lopulla ja vuonna 1890 kiihkeän siirtolaisuuden vaihetta. Vielä kolme seuraavaakin vuotta (1891-1893) olivat meren taakse menemisen aikaa, mutta sitten seurasi pysähdys, ja suhdannenusu Amerikankuumeessa tavoitettiin uudelleen vasta vuonna 1899. Jos verrataan Järviseudun eri pitäjien yhdeksänkymmenluvun siirtolaisuutta, Alajärven siirtolaisuus oli numeerisesti suurinta. Vuoden 1893 suuren siirtolais määrän lienee ainakin osaltaan aiheuttanut edellisenä kesänä koettu kato. Samanlainen tilanne tunnetaan provokoineen vuoden 1899 suuret siirtolais määrät, sillä silloinhan Järviseudulta lähti tilaston mukaan 1 023 henkeä eli 35,6 % Järviseudun asukasmäärästä. Mainittuna vuonna Kortesjärveltä ja Lappajärveltä lähti enemmän kuin minään muuna vuonna siirtolaisia. Vuoden viljasato oli heikko, mm. juuri Lappajärvellä ja Vimpelissä.⁸

Vaikka moderni tutkimus onkin yhä enentyvästi alkanut tähdentää ns. Amerikan suhdanteiden merkitystä siirtolaisuuden liikkeelle panevana voimana, tuntuu kuitenkin siltä, että ellei kotipaikalla olisi ollut kielteisiä te-

kijöitä, olisi siirtolaisuus voinut jäädä hyvin vähäiseksi, niin täsmällisesti siirtolaisuuden huippukohtat liikkeen alkuvaiheessa ovat kotoisten sekä taloudellisesti että poliittisesti kielteisten tekijöiden kanssa samanaikaisia. Tämä koskee myös ruotsinkielisen alueen taloudellis-yhteiskunnallista tilaa viime vuosisadan lopussa ja tämän vuosisadan alussa. Ei tarvitse muuta kuin silmäätä näiden pitäjien maatalousväestön rakenteesta kertoviin lähteisiin, niin löytää kyllä "siirtolaistekijän", jolla tuskin on kilpailijaa. Mäkitupia oli niin paljon, että pakostakin tulee mieleen kysymys, millä väestö muuten olisi elättänyt itsensä, ellei se hakeutunut joko Ruotsiin tai Amerikkaan. Selitelly muuton korvautumisesta toisella on nähdäkseni kehän kiertoa, oireiden tarkastelua. Molemmilla muutoilla oli yhteinen pohja, ja se oli työtä ja toimeentuloa vailla oleva runsas väestö.⁹

Vuoden 1899 jälkeen Järviseudun siirtolaisuus pysyi huomattavana ensimmäiseen maailmansotaan saakka. Suurin pitäjakohtainen siirtolaisten lukumäärä löytyy vuodelta 1902, jolloin Alajärveltä lähti Amerikkaan 412 henkeä eli peräti 62,1 % asukasluvusta. Mutta vuolas oli virta myös Kortesjärveltä, Evijärveltä ja Lappajärveltä. Mainitunkin ajankohdan muuttaneiden lukumäärän suuruuteen löytynee yksinkertaisempi ja maanläheisempi selitys kuin uuden mantereen noususuhdanne. Vuosi 1902 oli nimittäin jälleen katovuosi ainakin Järviseudulla, ja Lappajärven nimismies piti viljasatoa huo-

Järviseudun ja naapuripitäjien amerikansiirtolaisuuden alkamisajankohta ja Amerikansiirtolaisuuden osuus Järviseudun kuntien väestöstä 1872-1917 (%o).

Lähde: Hautamäki 1981, s. 19 ja liite 1.

noimpana kymmeneen vuosiin. Alajärven nimismiehen mukaan kylvetyistä jyvistä saatiin vain kolminkertainen tulos, kun sato tavallisesti hänen mukaansa oli noin seitsenkertainen.¹⁰ Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö myös silloinen Amerikassa vallinnut noususuhdanne olisi vaikuttanut. Omalla kotipaikalla sattunut kato ja vieraan maanosan hyvät näkymät, joista tieto levisi jo tuohon aikaan nopeasti, vaikuttivat yhteisesti asiaan. Mutta tuskin kumpikaan yksinään olisi muuttoa käynnistänyt. Unohtaa ei myöskään voi sitä, että ainakin Korttesjärvellä suuri osa Amerikkaan menneistä oli kutsuntaiässä.¹¹ Vuoden 1901 asevelvollisuuslaki seuraavan vuoden kutsuntoineen saattoi altistaa nuoren

mielen siirtolaisuudelle.

Informaation kulun vaikutuksen siirtolaisuuteen voi myös havaita, sillä tapa lähteä meren taakse näyttää ”kulkeneen” ylimalkaisesti aivan kuin Ähtävänjokea vastavirtaan ja saapuneen Soiniin ja Lehtimäelle, siis Järviseedun periferiaan, huomattavasti myöhemmin kuin Korttesjärvelle, Lappajärvelle ja Alajärvelle. Enää siinä vaiheessa, kun siirtolaisuuden valtavihe elettiin Soinissa ja Lehtimäellä (1905 ja 1906), vuodentulo ei näytä vaikuttaneen asiaan, sillä kummassakin pitäjässä saatiin mainittuina vuosina tavallinen sato.¹²

Järviseedun siirtolaisuus 1892-1918.¹³

	Alajärvi	Evijärvi	Korttesjärvi	Lappajärvi	Lehtimäki	Soini	Vimpeli	Yhteensä
1892	81	35	36	64	36	18	30	300
1893	112	96	71	96	35	27	25	462
1894	14	10	1	5	0	2	1	41
1895	24	78	78	49	0	4	28	261
1896	67	78	46	58	17	4	16	286
1897	14	14	15	15	0	0	1	59
1898	48	46	41	69	0	0	44	248
1899	347	147	196	203	0	5	125	1 023
1900	257	85	81	115	4	9	38	589
1901	217	104	115	135	10	9	40	630
1902	412	177	152	159	14	7	61	982
1903	182	60	47	93	9	24	50	465
1904	134	94	71	52	11	12	35	409
1905	186	105	122	147	61	63	96	780
1906	148	92	106	99	47	101	87	680
1907	121	76	78	108	16	56	76	531
1908	49	56	42	32	10	24	10	223
1909	158	82	102	123	57	68	131	721
1910	163	65	90	95	42	51	52	558
1911	43	38	31	45	30	15	17	219
1912	71	83	35	73	16	38	37	353
1913	115	84	97	90	31	41	41	499
1914	23	13	13	15	5	19	18	106
1915	23	13	57	24	9	2	15	143
1916	35	38	16	16	5	24	35	169
1917	24	16	4	92	0	14	14	92
1918	26	6	6	57	0	3	2	57
	3 093	1 799	1 749	2 099	465	640	1 125	10 970

Lähes 11 000 henkeä siirtyi neljännesvuosisadassa Järvisuudelta valtameren taakse. Jos siihen lisätään kahdeksankymmenluvun siirtolaisuus päästään lähes 13 000:een. Kuusi- ja seitsenkymmenluvulla menneiden määrä oli niin pieni, että sillä ei ole merkitystä. Tuo kolmentoista tuhannen siirtolaisen määrä vastasi vuosisadan vaihteessa kahden tai kolmen pienen pitäjän väkilukua eli lähes puolta Järvisuudun väestöstä vuonna 1900. Esimerkiksi Alajärveltä lähti siirtolaisuuden valtakautena noin kolme ja puolittuhatta henkeä siirtolaisiksi. Pitäjän väkiluku pysyi mainittuna aikana kuuden ja seitsemän tuhannen välillä, joten pitäjä muodosti palanneita unohtamatta valtameren taakse suht. koht. siedettävän, Soinin suuruisen kunnan. Lähes samaa luokkaa oli kortesjärveläisten meno Amerikkaan. Keron laskelmien mukaan Alajärvellä, Kortesjärvellä, Evijärvellä, Lappajärvellä ja Vimpelissä Amerikkasiirtolaisuus 1870-1914 oli vuosittain yli 10 % keski-ikäisestä väestöstä, siis samansuuruisia kuin rannikon ruotsinkielisissä pitäjissä sekä Ylistarossa, Isossakyrössä, Lapualla, Ylihärmässä, Alahärmässä, Halsualla, Perhossa ja Alavudella eli siis siirtolaisuuden vahvoilla alueilla. Alajärven promilleisuus on peräti 13,6, mikä merkitsee keskimäärin yli 76 siirtolaista vuodessa. Määrä on suuri, sillä jaksoon mahtuu vuosia, jolloin siirtolaisia lähti hyvin vähän. Luku on suuri myös siinä mielessä, että koko Suomessa vain Toholammilta ja Uudestakaarileppyyssä muutti vuosittain suhteellisesti enemmän väkeä Amerikkaan.¹⁴

Tässä on omaksuttu pitkälle käsitys, että kotiseudun olosuhteet suureksi - ehkä suurimmaksi - osaksi olivat siirtolaisuuden vaikuttimia. Toteamus ei kuitenkaan kiellä niitä tekijöitä, jotka tutkimuksessa on katsottu kotimaan oloja tärkeämmiksi. Tässä esitetty näkökanta koskee nimenomaan siirtolaisuuden alkuvaihetta. Kun oli kotona huonoa, piti lähteä parempaan tavoittelemaan. Sen sijaan siinä vaiheessa, kun siirtolaisuudesta oli tullut mahtava joukkoliike, Amerikan suhdanteet ovat saattaneet olla ensisijaisia tekijöitä. Tähän jaksoon voi päteä Toivosen toteamus: "valtameren takaisten maitten

'veto' määräsi siirtolaisuuden voimakkuuden. Kotimaan 'työntö' vain hieman lisäsi tai vähensi sitä".¹⁵

Lehtimäen osalta on olemassa kertova lähde, joka puhuu selvästi kotipuolesta vallinneiden olojen merkittävyyden puolesta Amerikan siirtolaisuuden vaikuttimia kartoitettaessa. Kyseessä on kunnanvaltuuston vastaus sosiaalivaltuuston 1921 tekemään kyselyyn siirtolaisuudesta. Vastaajien, kunnanvaltuuston puheenjohtaja Herman Arolan ja kanttori Aaro Vallinmäen mukaan taloudelliset seikat olivat siirtolaisuuden tärkeimpiä vaikuttimia. Mutta vuoden 1900 paikkeilla valtiollisetkin syyt olivat vaikuttaneet etenkin nuorten miesten siirtymiseen Amerikkaan. Vallinmäki ja Arola toivat raportissaan esiin myös ne muut aiemmin luetellut tekijät, jotka yleensä on katsottu siirtolaisuuden keskeisiksi vaikuttimiksi, esim. talon perimyjärjestyksen, talon haltuunsa ottaneen velkaantumisen, Amerikan vapaamat olot ja runsaammat ansiomahdollisuudet. Tämän lisäksi he käsitelivät erityisesti kysymystä, miksi tilattomat, mäkitupalaiset ja torpparit läksivät Amerikkaan.

Heidän mukaansa tilattoman oli mahdotonta saada paikkakunnalla maata, työansioita ei ollut, toimeentulo oli epävarmaa. Vastauksen tämä osa sopii vielä hyvin yleiseen, siirtolaisuuden vaikuttimista annettuun kuvaan. Siihen ei sen sijaan riidattomasti mahdu vastaajien mielipide, että kirjeenvaihto, siirtolaisten kotonakäynnit ja laiva-agenttien kiitohotus eivät olleet juuri ollenkaan vaikuttaneet siirtolaisuuden lisääntymiseen.¹⁶

Kuten sanottu asiakirja on luonteeltaan kertova, paljon näkijän mielipidettä. Sen antama kuva on myös jonkin verran vastakkainen tutkimukselle, joka on tähdentänyt esimerkiksi laiva-agenttien eli jonkinlaisen värväyksen merkittävyyttä¹⁷, mutta toisaalta se erittäin hyvin sopii alueen yhteiskuntarakenteesta, tilakoosta ja vuodentulosta kertoviin tietoihin. Käsitykseen on tehtävä kuitenkin se varaus, että kyseessä on Lehtimäki, moneen Suomen kuntaan verrattuna todella perifee-

rinen alue, josta saatavalla tiedolla ei välttämättä tarvitse olla kovin suurta yleistysarvoa.

”Suhdanneteoriaa” tähdentävää käsitystä taas tukee Alajärven piirin nimismiehen vuoden 1907 kertomuksessa ollut maininta, että siirtyminen Pohjois-Amerikkaan on ollut laimeaa siellä vallitsevien huonojen työansioiden takia.¹⁸ Toisaalta, jos ajatellaan esimerkiksi Alajärven, Korttesjärven, Lappajärven ja Evijärven siirtolaismääriä, voidaan kysyä, eikö väestöllinen suonenisku kyseen vuoteen tultaessa jo ollut sellainen, että ilmiö alkoi tukahtua luontoperäisesti, että sellainen aines, jolla oli halu ja ennen kaikkea kyky muuttaa valtameren taakse oli jo sinne mennyt tai siellä käynyt. Käsitys jää todentamatta, mutta jos oletetaan, kuten on aihetta, että siirtolaisuuden tausta, sen perusta oli suurten kuolovuosien jälkeinen valtava syntyneisyys ja väestönkasvu.¹⁹ saattoivat puhtaasti väestölliset tekijät sinälläänkin olla taustana myös siirtolaisuuden laimenemiselle. Akuutit tekijät tietystikin olivat mekanismi, joka toi asian esille.

Sen seikan selvittäminen, millainen oli siirtolaisiksi lähteneiden tausta, antanee lisätietoa myös siitä, miksi yleensä lähdettiin. Järvisuudun siirtolaisuus varsinkin alkuvaiheessaan oli erittäin miesvaltaista, sillä vasta 1882 uskaltautuivat ensimmäiset kolme piikkaa matkalle. Vuoteen 1894 saakka naisten osuus pysyi selvästi pienempänä kuin miesten. Tällöin naisia lähti Amerikkaan enemmän kuin miehiä. Ilmiö oli kuitenkin tilapäinen, sillä jo seuraavana vuonna suhde oli päinvastainen.

Järvisuudun siirtolaisten sukupuoli²⁰

Aika	Siirtolaisia yht.	Naisia		Miehiä	
		Lm	%	Lm	%
1872-1894	2 347	498	21.2	1 849	78.8

Sukupuolten välistä tasoittumista tapahtui jakson loppuvaiheessa, sillä 1892-94 lähteneistä ja noin kolmasosa (31.3 %) oli naisia.

Järvisuudun siirtolaisuus oli alkuvaiheessaankin miesvaltaisempaa kuin koko Suomessa. Keron mukaan naisten osuus koko maan siirtolaisista oli 1875-79 28.4 %, 1880-1884 23.9 %, 1885-1889 23.7 % ja 1890-1894 32.6 %. Ainoastaan viimeiseltä jaksolta olevat luvut ja Järvisuudun luvut - tosin vain kolmelta vuodelta 1892-94, ovat lähellä toisiaan. Järvisuudun vastaavat luvut olivat 1880-84 4.6 %, 1885-1889 16.3 % ja 1890-1894 28.3 %. Kero on myös huomauttanut, että Oulun ja Vaasan lääneistä naisia lähti siirtolaisiksi jo alkuaikoina suhteellisesti enemmän kuin muista Suomen lääneistä.²¹ Näin ollen Järvisuudun alue poikkeaisi siirtolaisuutensa alkuvaiheessa melkoisesti muista Pohjanmaasta, jos siirtolaisten sukupuolta käytetään mittana. Erohan tosin pieni Järvisuudullakin myöhemmin. Kero on laskenut, että koko maassa 1869-1914 siirtolaisiksi lähteneistä 35.1 % oli naisia.²² Tämä luku, ehkä hieman pienempi - vastanee järvisuudutulaistenkin naisten osuutta. Yli kolmasosa alueen siirtolaisista oli naisia, sillä suhteet muuttuivat tälle vuosisadalle tultaessa. Suomen virallisen tilaston mukaan, joka tosin ei täydellisesti kerro sitä, miten paljon jostakin pitäjistä oli siirtolaisia mennyt Amerikkaan, oli vuonna 1910 Järvisuudun kuntien Pohjois-Amerikassa olleista kansalaisista miehiä ja naisia sekä naimattomia henkilöitä seuraavat määrät.²³

Tilanne ei tästä paljonkaan muuttunut, sillä esim. kymmentä vuotta myöhemmin (1920) oli Amerikassa 1381 Alajärven seurakunnassa kiinni pysynyttä jäsentä, joista 622 eli noin 45 % oli naisia. Samana aikana oli seurakunnallisen yhteytensä Korttesjärven säilyttäneestä 956 siirtolaisesta peräti 47 % naisia. Aulis Hautamäen mukaan Järvisuudun 1872-1917 Amerikkaan menneistä siirtolaisista 34.6 % oli naisia.²⁴

Siihen, että työhön ja elintason parantamiseen liittyvät seikat olivat perustekijöitä, kun siirtolaiseksi aikova teki lopullisen lähtemispäätöksen, viittaa se, että valtaosa lähtijöistä oli työkykyisiä ja työikäisiä henkilöitä. Suurin osa lähtijöistä oli nuoria, joilla tuntui

Kuntalaisia Pohjois-Amerikassa 1910

	Miehiä	%	Naisia	%	Yht.	Naimattomia	%
Soini	209	75	112	25	321	279	87
Lehtimäki	259	67	125	33	384	294	77
Alajärvi	783	58	564	42	1 347	973	72
Vimpeli	237	63	138	37	375	274	73
Evijärvi	379	52	343	48	722	630	87
Kortesjärvi	356	55	291	45	647	419	65
Lappajärvi	483	52	440	48	923	698	76
	2 706	57	2 013	43	4 719	3 567	76

elämä olevan vielä edessään. Myönteistä odotusta ei ollut tappanut vuosikymmenien pituinen kova todellisuus.

Noin kolme neljäsosaa siirtolaisista kuului parhaassa työiässä oleviin henkilöihin. Suu-

keinorakenne, 1890 noin 90 % sai elantonsa maataloudesta, jo määräsi maataloudesta elantonsa saavan väestön lähtemään. Vertailu koko maahan ja jopa Etelä-Pohjanmaan sydänalueisiin ei oikein sovi, sillä eihän Järvisuudella ollut yhtään suurta asutus-

Amerikasiirtolaisten ikä 1887-1917 Järvisuudella ja Suomessa.²⁵

Järvisuutu			Koko Suomi		
ikä	määrä	%	ikä	määrä	%
0-19	2 245	31,5	0-20	82 842	36,3
20-29	3 245	45,6	21-30	101 151	44,3
30-39	940	13,2	31-40	30 243	13,3
40-49	381	5,4	41-50	8 686	3,8
50-	120	1,7	51-	3 329	1,5
tuntem.	187	2,6	tuntem.	1 744	0,8
yht.	7 118	100,0	yht.	227 995	100,0

rin osa kuului ryhmään 20-29 vuotta, siirtolaisia meni enemmän kuin seuraavina vuosina, heidän lukumäärästään lähes 40 % kuului mainittuun parhaassa työiässä olevien ryhmään.

Myös siirtolaisten elinkeinoa 1872-1894 osoittavat luvut todistavat, että siirtolaisuuden vaikuttimet olivat hyvin maanläheiset, sillä mainittuna aikana Järvisuuden siirtolaisista peräti 97,8 % sai elantonsa maanviljelyksestä. Metsästyksen ja kalastuksen parista lähti yksi siirtolainen, ja osuus koko lähtijäjoukosta oli 0,05 %. Teollisuudesta, lähinnä pienteollisuudesta, elantonsa saaneita oli 0,8 % ja kaupasta 0,6 %. Alueen elin-

tiheyttä eikä kaupunkia, joka olisi mahdollistanut teollisuuden, kaupan ja liikenteen osuuden kasvun. Toistettakoon kuitenkin Toivosen esittämä tulos, jonka mukaan ajanjaksolla 1876-1892, joka melko hyvin vastaa tarkastelemaamme ajanjaksoa, Etelä-Pohjanmaan siirtolaisista 91,8 % eli siis noin yhdeksän kymmenesosaa kuului maatalousväestöön.²⁶ Toivonen on myös todennut, että vuosisadan loppuun mennessä kotimaassa maataloudesta eläneiden osuus nousi, sillä se oli 1899 93,1 % kaikista eteläpohjalaisista siirtolaisista. Tämän jälkeen osuus alkoi laskea, ja se oli 1909 86,4 %, 1919 enää 79,7 % ja massasiirtolaisuuden päättyessä 1929 70,5 %.²⁷ Järvisuuden siirtolaiset hankkivat elantonsa lähes koko siirtolaisuuden valtaosan pääasiallisesti maataloudesta ja siihen liittyvistä sivuelinkeinoista.²⁸

Maataloudesta toimeentulonsa saanut ryhmä ei suinkaan ollut yhtenäinen, sitä ei ollut myöskään siirtolaisjoukko. Seuraavassa esitetty siirtolaisten sosiaalinen ryhmitys on suoritettu Reino Keron käyttämää luokitusta noudattaen.²⁹ Ryhmitys saatta jonkin verran yksinkertaistaa todellisuutta, mutta siihen sisältyvät kaikki tärkeimmät yhteiskunnalliset määreet, joilla siirtolaisiksi lahte-
viä voidaan luonnehtia. Kun kyse on maaseudusta, luokitus sopii erinomaisesti. Sen mukaan talolliset ja talollisen lapset kuten myös torpparit ja heidän lapsensa erotetaan toisistaan. Tosiasiallisestihan esim. talollinen ja hänen nuoremmat poikansa eivät suinkaan olleet samassa yhteiskunnallisessa asemassa. Heidän välillään oli suuri ero. Sama koskee selvästi torpparia ja hänen lapsiaan.

Järviseudun siirtolaisten sosiaalinen asema 1872-1894³⁰

	Siirtolaisia	
	Lukumäärä	osuus siirtolaisista %
talollinen	412	17.6
talollisen lapsi	650	27.7
torppari	206	8.8
torpparin lapsi	131	5.6
mäkitupal., itsellinen, loinen	861	36.7
työläinen	54	2.3
muu	33	1.4
	2 347	100

Suurimmaksi eroksi Järviseudun ja esimerkiksi muun Etelä-Pohjanmaan siirtolaisten välillä jää se, että talollisten ja heidän lastensa osuus oli Järviseudulla suurempi kuin muualla Etelä-Pohjanmaalla. Järviseudun maatalouden rakenne ja ennen kaikkea tilakoko tehnevät eron aika ymmärrettäväksi. Ne selittäisivät myös, miksi piikojen ja renkien, kuten muidenkin työläisten, osuus muualla Etelä-Pohjanmaalla oli huomattavasti suurempi kuin Järviseudulla.

Etelä-Pohjanmaan ja koko maan siirtolaisten

sosioekonominen asema ja siinä tapahtuneet muutokset vastaavat suurin piirtein toisiaan. Suurin osa maasta lähteneistähän oli juuri Pohjanmaalta. Tosin maatalousväestön osuus eteläpohjalaisista siirtolaisista oli kautta vuosikymmenien tuntuvampi. Koko Suomesta taas meni enemmän käsityöläisiä, teollisuustyöväkeä ja julkiseen toimintaan liittyvien ammattien harjoittajia. Selitys on yksinkertainen. Maatalousväestön osuus Etelä-Pohjanmaan koko väestöstä oli suhteellisesti suurempi kuin mainitun väestöryhmän osuus koko maan väestöstä.³¹

Läpileikkaus vuosien 1872 ja 1894 välisestä ajasta osoittaa, että siirtolaisuuden taustatekijät ankkuroituvat taloudelliseen maaperään. Kun tuona aikana yli kolmasosa lähteneistä kuului mäkitupalaisien ja loisten ryhmään, on työn ja elämisen haun täytynyt olla liikelle paneva alkuperäinen voima siirtolaisuuden käynnistymisessä. Muut tekijät ovat olleet toissijaisia. Se seikka, että talollisen lapsia oli lähes 28 % ei suinkaan todista päinvastaista. Eteläpohjalaiset kuten järviseutulaisetkin maalaistalot ovat kautta aikojen olleet suurimmalta osin itsenäisiä pienviljelijäkoteja, kuten Toivonen on huomauttanut.³² Kun tähän lisätään nälkävuosien jälkeisen vuosikymmenen huippuunsa noussut syntyneisyys, oli pohja Amerikkaan lähtemiselle mitä otollisin. Taloissa kuten torpissakin oli suuret lapsilaumat, joiden tulevaisuus ei näyttänyt ruusuiselta. Järviseutulaisesta enempää kuin eteläpohjalaisesta pientilasta yleensä ei ollut monelle jakamista. Kenellekään ei ollut jakamista mäkitupalaisilla ja loisilla, joiden lapsille paikkakunta ei pystynyt tarjoamaan käsityötä enempää kuin teollisia työpaikkajakaan. Koko 7 pitäjän alueella oli vuosisadan vaihteessa vain kuusi pientä sahaa, joissa työskenteli yhteensä 36 henkeä. Nämä vaikuttimet selittäisivät Järviseudun siirtolaisuuden alkamisen ja sen sosiaalis-taloudellisen perustan melko luontevasti. Laivaagenttien toiminta, Amerikan suhdanteet ja joukkoliikkeiden sosiaali-psykologiset mekanismit saattoivat olla tärkeitä mutta kuitenkin vasta myöhemmin kuvaan tulleita vaikuttajia.

Eri yhteiskuntaryhmien siirtolaismääriä ja -osuuksia on kuitenkin verrattava alueen koko väestön yhteiskunnalliseen jakautumiseen. Tarkkoja tietoja jokaisen ryhmän suhteellisesta osuudesta ei ole saatavissa, mutta tässä yhteydessä riittänee tieto että talollisia ja heidän lapsiaan oli Järviseudun koko väestöstä 1890 vähän yli 38 %, joka on noin eli selvästi pienempi kuin heidän osuutensa suhteellinen osuus siirtolaisiksi lähteneistä. Mäkitupalaisten, itsellisten ja loisten osuus alueen väestöstä oli samaan aikaan 25.8 % eli selvästi pienempi kuin heidän osuutensa Amerikkaan menneistä. Mielenkiintoista kuitenkin on, että heidän osuutensa ruokakunnista oli noin 38 % eli lähes sama kuin osuus maasta muuttaneista. Maaseudun palveluväen ja työväestön yhteinen osuus väestöstä oli 3.4 % eli suurempi kuin väestön osuus siirtolaisista. Torppareiden osuus siirtolaisista vastaa melko tarkkaan heidän osuuttaan Järviseudun kokonaisväestöstä (15.1 %).

Näyttäisi siltä, että siirtolaisuuden alkuvaiheessakin talolliset, joskaan eivät heidän lapsensa, olivat huomattavasti haluttomampia lähtemään Amerikkaan kuin tilaton väestö. Syykin on täysin selvä. Tilattomalla väestöllä ja talollisten lapsilla ei yksinkertaisesti ollut muuta mahdollisuutta elantonsa hankkimiseen. Kannattaa vielä lisätä, että järviseutulaisen yhteiskunnan eräs tyyppiirre on ollut tilattoman väestön kasvaminen vasta 1890-luvulta lähtien eli siis siitä ajasta, josta edellä olevat tiedot on otettu. Vuoteen 1890 saakka torppariyhmä oli lisääntynyt mutta sen jälkeen loiset, itselliset ja mäkitupalaiset lisääntyivät vuoteen 1917 saakka. Suuressa siirtolaispitäjässä Alajärvellä kasvu tapahtui 18 %:sta peräti 32 %:iin koko kunnan väestöstä. Lehtimäellä nousu oli noin 10 %, Eviärvellä 7 %, Soinessa 5 %, Vimpelissä 7 %, Kortesejärvellä 3.5 % ja Lappajärvellä vain 2 %.³³ Painetta siirtolaisuuteen riitti siis myöhemminkin. Ja juuri köyhän väestön osalta höyrylaivaliikenne on saattanut merkittävästi paljon. Lippujen hinnat tulivat heillekin siedettäväksi.

Tutkimista ansaitsi se, mitä esim. kruunun-

metäsatorppajärjestelmä vaikutti siirtolaisuuteen. Voisi ainakin kysyä, olivatko kruununtorpat paikkoja, joista ei mielellään meren taakse lähdetty. Joka tapauksessa kruununtorpparien runsaus ja torppariyhmän osuuden lievä vähäisyys siirtolaisten yhteismäärästä ovat yhtä aikaa esiintyviä piirteitä Järviseudun yhteiskuntahistoriassa. Hautamäki tosin on saanut eri yhteiskuntaryhmien osuutta siirtolaisuudesta kuvaamaan edellisestä poikkeavat luvut.^{33a} Syyinä on kuitenkin hänen käyttämänsä aineistö, tilattoman väestön alakomitean tiedustelun tulokset. Kyseisen materiaalin heikkous on se, ettei se aina erota torpparia mäkitupalaisesta. Siten Hautamäki on saanut torppariluokan osuuden liian suureksi koko alueen väestöstä. Materiaali kuvaa sitäpaitsi tilannetta v. 1901 eikä 1890.

Siirtolaisuuden vaikuttimia etsittäessä pitäisi entistä suurempi huomio keskittää palaneisiin siirtolaisiin ja heidän toimintaansa. Voisi ainakin olettaa, että juuri siirtolaisuuden vaikutus hyvin keskeisesti paljastaisi niitä tavoitteita, joita siirtolaisiksi lähteneillä oli. Siirtolaisten mukanaan tuomat tai kotiin lähettämät dollarit ja Amerikanpaketit ovat sillä ulottuvuudella, jota voidaan hyödyntää vaikuttimia kartoitettaessa. Järviseudunkaan osalta asiaa ei ole systemaattisesti tutkittu, mutta esimerkiksi Lehtimäen puolesta sosiaalihuollituksen kyselyyn vastanneet arvioivat paikkakunnalle useana vuonna tulleen vakuutettuja lähetyksiä, postiosoituksia ja sisäänkirjoituksia. Mm. 1917-1919 tällaisten lähetysten arvo oli yli 200 000 markkaa.³⁴ Pitäjän pienuuden huomioon ottaen näin lyhyenä aikana tullut summa ei ollut mitätön. Työvoimapulaa sen sijaan, kuvaava kyllä, siirtolaisuus ei ollut alueella aiheuttanut. Tärkeä on myös huomata, että vastaajat tähdensivät siirtolaisuuden positiivista vaikutusta pitäjän taloudelliseen elämään, sillä esim. kiinteistöjen hankkimiseen olivat siirtolaisten rahat olleet varsin suurena tekijänä.

Kiinteistökauppoja tutkimalla meillä onkin edes välttävä mahdollisuus mitata siirtolai-

suuden vaikutusta. Työekonomisista syistä on tarkastelun kohteeksi otettu pienempi alue. Senkin tutkiminen antaa viitteitä asiasta. Alajärven paluusiirtolaisuutta ja kiinteistökauppoja tutkimmalla ja keskenään vertaamalla on saavutettu aika mielenkiintoinen tulos, joka samalla on yhdenmukainen esim. Woldemar Backmanin Munsalan osalta saamaan tulokseen.³⁵ Se kertoo, miten paljon 1896-1910 palanneet siirtolaiset hankkivat maakiinteistöjä Alajärveltä. Palanneita oli noin 14 % Amerikkaan lähteneistä. Hauta- maen mukaan 1890-1907 palasi n. 8 %. Tulokset vastaavat melko pitkälle, joskaan ei aivan täysin, Keijo Virtasen laskelmia paluusiirtolaisuuden osuudesta siirtolaisten koko määrästä.³⁶

Maatilojen omistajien vaihdokset lisääntyivät Alajärvellä kyseisenä aikana, joskaan lisäys ei ollut nopeaa, ja se ajoittui kauden viimeiselle viisivuotiskaksolle. Palanneiden siirtolaisten ostamien tilojen osuus kaikista kaupassa olleista tiloista ei ollut kuin 16.7 %. Palanneet ostivat tiloja eniten vuosisadan alkuvuosina. Syykin on ilmeinen. Paluu oli silloin vilkkainta ja kauppoja tehtiin vähemmän. Suhteellisiin osuuksiin vaikutti myös kaupan kohteena olleiden kiinteistöjen laatu, sillä esim. 1906-1910 myytiin peräti 31 paltatilaa, mutta entisistä siirtolaisista ostajia oli vain kaksi. Jos verrataan Amerikasta palanneiden ostajien määrää kaikkiin palanneisiin, saadaan tulokseksi, että 1896-1910 Alajärvelle takaisin tulleista 22.6 % hankki itselleen tilan. Munsalassahan oli tilanostajien osuus kaikista palanneista samansuuruisen, joten Alajärveltä saatu tulos tuntuu luotettavalta. Se poikkeaa kuitenkin aika paljon Toivosen ja Virtasen tuloksista.³⁷ Ostajien osuus palanneista väheni jakson kuluessa. Syyt ovat saattaneet olla sekä maanhinnan nousu että rahojen väheneminen.

Lainhuudatuspöytäkirjojen, joita tässä on

Amerikasta palanneiden tilanostot Alajärvellä 1896-1910.³⁸

	Palan- neita Lm	Omista- jan vai- hdoksia	Palan- neita ostajia Lm	Ostajia % palan- neista
1896-1900	77	155	18	23.4
1901-1905	126	153	31	24.6
1906-1910	124	180	25	20.2
	327	488	74	22.6

käytetty lähteenä, perusteella on vaikea päätellä ostajien sosiaalista asemaa, koska ostajiksi yleensä merkittiin talollinen. Ostajien sosiaalisen aseman selvitys taas olisi keino tutkia, hankkivatko tiloja sellaiset ryhmät, joilla ei ollut maata ennestään, lähinnä itselliset, mäkitupalaiset ja sellaiset talollisten pojat, jotka perinnönjaossa jäivät osattomiksi. Karkea selvitys kuitenkin osoittaa, että Amerikasta palanneista ostajista lähes 14 % oli itsellisiä, vajaa 4 % torppareita ja noin 78 % talollisia. Tilannetta valaisee vielä enemmän se, että yli 42 % palanneista itsellisistä oli kiinteistön hankkijoita. Näistä lähes joka toinen oli hakenut tilanostoon tarvittavat varat Amerikasta.

Ne siirtolaiset, jotka palattuun hankkivat itselleen talon, olivat varsin nuoria, sillä ostajista noin 40 % oli alle 30-vuotiaita. Yleensäkin Amerikassa viisi vuotta tai vähemmän viipyneitä oli yli 80 % Alajärvelle palanneista, mikä on selvästi suurempi luku kuin missään Virtasen tutkimassa kunnassa.³⁹ Ylivoimaisesti suurin osa (65 %) maatilankin hankkijoista oli viipynyt retkellään 3-5 vuotta. Toivonen on laskenut, että hyvänä aikana ja tarkasti eläen siirtolainen pystyi säästämään noin 1500 markkaa vuodessa.⁴⁰ Ja kun Alajärvellä keskimääräinen tila maksoi 1896-1910 hieman yli 3 000 markkaa, saattoi hinnan säästää kolmessa vuodessa. Olihan siirtolaisen maksettava matkakulunsakin. Alajärveläinen hankki tilan 3-4 vuodessa, mikä vastaa melko hyvin sitä tietoa, että palannut tilanostaja oli oleskellut Amerikassa neljä vuotta.

Siirtolaisuuden maanläheisiin vaikuttimiin viittää myös se selvityksessä esiintunut asia, jota tosin ei ole voitu vielä lähdetiedoilla dokumentoida, että monet tilat säilyivät suvun hallussa vain sen vuoksi, että monet talolliset kykenivät Amerikasta hankkimiltaan varoilla selviytymään veloistaan. Lyhyessä esityksessä ei myöskään ole voitu puuttua siihen seikkaan, että siirtolaisuus on ollut yhteydessä yleisen mobiliteetin lisääntymisen kanssa. On ehkä liikaa tähdennetty Järviseudun tapaisen alueen väestön

paikallaan pysymistä viime vuosisadalla. Asiaan tarkemmin puuttumatta voidaan kuitenkin huomauttaa muuttoliikkeen jo 1800-luvun alusta lähtien olleen jonkinmoista järvialueen siirtolaispitäjissä. Kuriositeettina mutta kuvaavana esimerkkinä mainittakoon Malmin kauppahuoneen töissä Pietarsaareissa jo 1830-luvulla käyneen monia ”ylämaapitäjäisiä”, oli totuttu liikkumaan sangen varhain merenrantaan. Siitä oli ehkä helppoa nousta laivaan.

Viitteet

- Toivonen, Anna-Leena, Etelä-Pohjanmaan valtameren takainen siirtolaisuus 1867-1930. Helsinki 1963, s. 16-17.
- Uusinta Suomessa suoritettua Amerikan siirtolaisuutta koskevaa tutkimusta edustavat lähinnä Kero, Reino, Migration from Finland to North America in the Years between the United States Civil War and the First World War. Vammala 1974; Virtanen, Keijo, Settlement or Return. Finnish Emigrants (1860-1930) in the International Overseas Return Migration Movement. Helsinki 1979.
- Tästä Wester, Holger, Innovationer i befolkningsrörligheten. En studie av spridningsförlopp i befolkningsrörligheten utgående från Petalax socken i Österbotten. Migrationsstudier B 2. Stockholm 1977.
- Vaasan Maakunta-arkisto (VMA), Lääninkanslian arkisto. Passiluettelot ko. ajalta. Lappajärven kiintiöön sisältyvät 1870-luvun jälkipuoliskolle saakka evijärveläiset ja kuusikymmentluvulla suuri osa kortesjärveläisistä.
- Evijärven kunnan arkisto (EKA), Kuntakokouksen arkisto. Kuntakokouksen pöytäkirjat, ptk 24.1.1875.
- Tiedot kerätty passiluetteloista 1879-1891, VMA, Lääninkanslian arkisto.
- Passiluettelot ko. ajalta.
- VMA, Kuortaneen kihlakunnan Kruununvouden arkisto. Vuodentulokertomus v. 1899.
- Esim. VMA, Lääninhallitus, lääninkanslia Gkd, (tilasto lunastetuista vuokra-alueista Vaasan läänissä).
- VMA, Kuortaneen kihlakunnan kruununvouden arkisto. Vuodentulokertomukset, Lappajärven ja Alajärven nimismiesten kertomukset mainituilta vuosilta.
- VMA, Lääninkanslia, passiluettelo vuodelta 1902; 1902 ja 1903 kutsuntaan velvoitettuja nuoria miehiä meni Amerikkaan kumpanakin vuonna 26 henkeä. Viimeksi mainittuna vuonna kutsuntaikäisten osuus siirtolaisista oli peräti 55 %, katso Laukkonen, Ilmari, Kortesjärven historia. Vaasa 1966, s. 232.
- VMA, Kuortaneen kihlakunnan kruununvouden arkisto. Vuodentulokertomukset v. 1905 ja 1906.
- Tiedot saatu SVT, XXVIII. Siirtolaisuustilasto 1-15. Apuna käytetty ja vuoden 1892 luvut kokonaan saatu Valtionarkistossa (VA:ssa) olevasta siirtolaisilaston alkuperäismateriaalista.
- Kero 1974, s. 217-232.
- Toivonen 1963, s. 143.
- Lehtimaen kunnan arkisto (LKA), Kunnanvaltuuston arkisto, ptk:t 1921, ko. vastaus; Myös Vallinmaki, Aaro, Hiilipiirtoja Lehtimaen kunnasta ja seurakunnasta 1929, s. 44-45.
- Katso Kero 1974, s. 59 ja 131 eteenpäin.
- VMA, Kuortaneen kihlakunnan kruununvouden ark., Vuodentulokertomukset, Alajärven piirin nimismiehen vuodentulokertomus v. 1907.
- Katso Kero 1974, s. 63.
- VMA, Lääninhallituksen arkisto, lääninkanslia, passiluettelot ko. ajalta; VA, Tilastollisen päätoimiston ark., Siirtolaisuustilasto 1892-93.
- Kero 1974, s. 91-92, 98.
- Kero 1974, s. 92.
- SVT, VI Väestötilastoa.
- Alajärven seurakunnan arkisto (ASA) ja Kortesjärven seurakunnan arkisto (KSA), Vaki-lukutaulut ko. vuodelta; Hautamäki, Aulis, Etelä Pohjanmaan Järviseudun Amerikasiirtolaisuus 1872-1917. Suom. hist. pro gradu.

- JY 1981, s. 32 ja liite 7. Hautamäen työ valmistui tämän artikkelin mentyä jo painoon!
25. Luvut Hautamäen 1981, s. 38 mukaan; luokituksen erilaisuus johtuu käytetyistä lähteistä.
  26. Toivonen 1963, s. 40.
  27. Toivonen 1963, s. 40-41.
  28. VA, Tilastollisen päätoimiston arkisto, Siirtolaaisuustilasto.
  29. Kero 1974, s. 82.
  30. VMA, Lääninhallituksen arkisto. Lääninkanslia, passiluettelot ko. ajalta; VA, Tilastollisen päätoimiston arkisto, Siirtolaistilasto.
  31. Toivonen 1963, s. 41-43.
  32. Toivonen 1963, s. 45.
  33. VMA, Kuortaneen kihlakunnan kruununvoudin arkisto, ko. pitäjien henkikirjat.
  - 33.a Hautamäki 1981, s. 45, 47, 50.
  34. LKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirjat, ko. vastaus tiedusteluun.
  35. Backman, Woldemar, Emigration från Munsala Socken. Helsinki 1945, s. 32.
  36. Virtanen 1979, s. 62, 66; Hautamäki 1981, s. 105.
  37. Katso Backman 1945, s. 32. Virtasella 1979, s. 195 noin 32 % ja Toivosella 1963, s. 189 noin 4/5 palanneista sijoitti rahansa maatalouteen.
  38. Tiedot saatu Alajärven henkikirjoista (VMA), siirtolaistilaston perusmateriaalista (VA) ja Alajärven kihlakunnanoikeuden pöytäkirjojen lainhuudatusasiakirjoita (VMA, Alajärven tuomiokunta). Ne on kerännyt ja seminaari-esityksessään esittänyt yo Rauno Ilvespakka JY.
  39. Virtanen 1979, s. 81. Hautamäen 1981, s. 107 mukaan 1894-1901 palanneista järviseu- tulaisista 73 % oli ollut Amerikassa alle 5 vuotta.
  40. VMA, Alavuden tuomiokunnan arkisto. Alajärven kärjäkunnan lainhuudatuspöytäkirjat 1901-1910; Toivonen 1963, s. 146.

Emigration from the lake district of southern Ostrobothnia

The lake district composed of seven southern Ostrobothnia rural municipalities (Evijärvi, Kortesarvi, Lappajärvi, Alajarvi, Vimpeli, Soini and Lehtimäki) has remained a peripheral target of emigration research, for largely economic-geographical and ethnological reasons. The population drain on certain of the parishes located in this district, notably Alajarvi, Kortesarvi and Evijarvi, however, has been as heavy proportionately as that on the South Bothnian parishes famous for overseas emigration activity.

Emigration out of the lake district started at a very early stage, being directed at first to St. Petersburg, Sweden and even northern Norway. This migratory movement, like that which afterward headed for America, appears to have started in the lake district communities at nearly the same time as in the neighboring Swedish-language parishes, such as Ahtavä, Teerijärvi, Purmo and Jepua. The linguistic boundary did not therefore mean very much. The lake district and its Swedish-language neighboring parishes together formed a hinterland of emigration, which was infected by the "America fever" at a relatively late date. It was not until the 1880s that migrating overseas became the rage. The migratory stream reached its heaviest flow in the region in the early 1890s and continued at a heavy

volume through the turn of the century into the middle of the next decade. Between the 1880s and the outbreak of World War I, nearly 13 000 migrants left the lake district to settle in America. Of this number, 14-16 % returned to the Old Country.

Tenant farmers, small holders and dependent lodgers accounted for nearly 37 % of the emigrants. This figure considerably exceeds the ratio of the total population made up by these groups. Another prominent group of emigrants was composed of farmers' children (nearly 28 % of the emigrants). This seems to indicate that the forces which set the migratory process into motion were of an economic nature, at least at the initial stage, in other words, circumstances relating to employment and land ownership. This view is also supported by documentary sources, narratives and the age structure of the emigrants. At the stage where emigration had grown into a mass phenomenon, factors stemming from market conditions, lowered costs of travel and mass psychology took on major significance. The common economic and social force in the background was the great population increase that began in the 1870s. It produced the problem of the landless sector of the population - a problem many a native of the lake district who returned from America was able to resolve personally by acquiring a piece of real estate with money earned overseas.